

Tagilletmény 1891-re.

V. füzet.

Nov. Decz.

KATHOLIKUS SZEMLE.

ÖTÖDIK KÖTET.

5. 828

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

Dr. KISFALUDY Á. BÉLA.

TÁRSSZERKESZTŐ

Dr. MIHÁLYFI ÁKOS.

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

hangján. A katolikus és protestáns küzdelmek, a Habsburg-ház vallási politikája, a magyaroknak a Habsburgokhoz való viszonya, a protestantizmus terjedését megakadályozó törvények és rendeletek helyes megvilágítást nyernek szerzőnek tárgyilagos, igazságos kritikája által.

Ezután következik a monografia tulajdonképeni tárgya. Ezt két egyházlátogatási jegyzőkönyv (visitatio canonica) képezi. Az egyik 1732-ből, a másik 1755 — 56-ból származik. E jegyzőkönyvek általános vonásokban, de hiven feltüntetik Esztergom megye egyházi, vallás-erkölcsi, iskolai és népességi viszonyait, egyszersmind visszatükrözik azon törekvéseket és szellemi küzdelmeket, melyek a XVIII. század intéző köreit és társadalmi rétegeit áthatották.

E könyv átolvasása után csak egy óhajunk van. Adjon Isten a derék tudósnak kitartást, hogy e *Néhány lapot Esztergom multjából* a többi is követhesse mindaddig, míg ezen egyes lapokból Esztergom megye monografiáját megírhatja.

— i. —

Keresztény archaeologiai kutatások Hellaszban, különösen Lampakis György ily irányzatú törekvései.

Nemcsak az archaeológiát, különösen a ker. régiségtant tüzetesen művelők, hanem a theologia bármelyik ágával szakszerűen foglalkozók is élénk érdeklődéssel tanulmányozhatják azt a valóban becses tartalmú hellén művet, mely Athenében 1889-ben jelent meg e címmel:

»Χριστιανική Ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου, μετὰ πολλῶν σχημάτων καὶ εἰκόνων ὅπο Γεωργίου Λαμπάκη Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθῆναις 1889.« — (A daphnii monostor ker. régészeti ismertetése.)

E czimből nagyon is specziális és szűk körre szorítkozó monografiának látszik e mű, s úgy mutatkozik, mintha csupán annak az Athene közelében fekvő Daphni nevű monostornak és templomnak archaeologiai ismertetésére volna határolva. Azonban aki e nem nagy terjedelmű s csakis 144 oldalra nyomott s képekkel és ábrákkal illusztrált közleményt figyelmesen átolvassa, kellemesen tapasztalhatja, hogy annak a magában véve is igen érdekes daphnii emlékek történeti s régészeti ismertetése meny-

nyi egyéb becses tudnivalónak fölemlítésére készítette rá íróját, kit a hazájabeli ker. emlékek leghivatásosabb kutatójaul tüntet elénk már e műve is. Habár ez tüzetesen szakirodalmi termékeinek úgyszólván még csak zsenge mutatványa, de eléggé világos tanúsága szakbeli képzettségének szintügy, mint a feladata iránt odaadó lelkesültségének, melytől ily jeles kezdemény után sok szépet várhat a tudomány. *Ex ungue leonem.*

Lampakis valóban kiváló bajnoka Hellaszban e nagy jelentőségű irányzatnak. Méltán érezteti ebben az úttörőnek mondható munkában egyszersmind lelkesítésre czélzó szándékát is.

E végett a bevezetésben pregnáns vonásokkal vázolja a ker. archaeológiának ott eminenter nagy fontosságú feladatát. Jó alapon utal ezért a kereszténység kezdetleges alakulására.

Az apostolok, kiváltképen szent Pál, korán megismertették a kitünő fogékonyságú hellénekkal a kereszténység főséges tanait, — e tanok kellő meggyökerezése folytán fejlődésnek indult náluk a keresztény kultusznak vallásgyakorlati és szertartási be rendezése is. Ezt nagyban elősegítette a helléneknek művészi képessége, mely, hogy a magasztos eszméknek érzéki alakítás által minél megfelelőbb kifejezést adjon, részint új alkotásokat hozott létre, részint a pogány szentélyeket idomította át a keresztény eszméknek megfelelően.

Világtörténelmi fontosságúak voltak ezen alakulási s átalakítási törekvések, melyeknek elhomályosult nyomait felkutatni, s lehetőleg megvilágítani valóban igen lényeges feladata különösen a ker. archaeológiának, de főleg sarkalatos érdeke a hellénségnek vallási és nemzeti tekintetből is.

Mégis egész napjainkig elhanyagolta a hellénség ezen nagy, nemzeti feladatát. Ezen késedelme főleg balsorsának tudható be. Ma már ezen is erőt venni igyekszik a fenköltebb erkölcs-szellemi érzület, melynek buzgalma nőttön növekszik az ifjódó Hellaszban.

Lampakisnak mélyen vallásos, de egyszersmind erősen hazafias lelkülete már ifjú éveiben teljesen átérezte ezen ügynek rendkívüli fontosságát. S amily érzelmes bensőséggel megszívlelte nemzete keresztény hajdanának nagy intéseit, oly serényen hozzá is látott a nagy teendőhöz. Hő buzgalommal karolt fel minden ahhoz szükséges tanulmányt s előkészületet. Kutatásainak ered-

ményeit figyelmes egybevetés után állította össze. Közzétevés előtt azonban jeles szaktekintélyeknek kívánta művét bemutatni.

Ezért, meg hogy a szakkönyvekből merített és honabeli szorgos kutatások által nyert ismereteit még bővebb tapasztalatok útján gyarapíthassa, tanulmányi utazásokat tőn nyugaton.

Eközben az erlangeni tudományos egyetem tanárainak különös érdeklődését tapasztalván, ítéletök alá bocsátotta terjedelmes dolgozatát, melyben Attika ker. régiségeit tárgyalja, különösen pedig az azok közt legkiválóbb nevezetességű daphnii emléket.

Az ívrétü 300 lapra terjedő és 147 képpel illusztrált kézirat tartalmát szíves elismeréssel méltatták a tudós tanárok s készséggel tisztelték meg őt a tudori címmel, melynek fejében tudorsági értekezésül elégségesnek tarták csupán a daphnii monostor és templom tüzetes ismertetésének közrebocsátását.

Így történt, hogy Lampakis ez utóbbit aztán teljesebben kidolgozván, nem sokára a nyilvánosságnak adta át. Ezt annyival előbb tehette, minthogy utazás közben szerencsés volt bőkezű pártfogót nyerhetni. Ugyanis a keresztény régiségek alapos ismerője s nagy kedvelője Bute marquis, aki őt már akkor is, midőn Németországból Sziciliába utaz vala, szíves ellátással segítette, utóbb a kiadás tetemes költségeinek kifizetésével is nagylelkűen megtisztelte, amiért hálásan mond neki köszönetet.

A daphnii-nevezetes emléket tárgyaló monografia tehát Lampakis ker. régészeti tanulmányainak mintegy előleges mutatványa, t. i. speciálisabb része annak a dolgozatnak, amelyben egyszersmind Attika ker. emlékeinek s régiségeinek ismertetését kívánta közrebocsátani.

Azonban a körülmények alakulása, mint látszik, több tekintetből úgy javalta, hogy az előbbi résznek kiadását némileg elhalassza, hogy a ker. régészet tudományos igényeinek aztán annál megfelelőbb minőségben adhassa ki.

De már e monografia előzményeiben is igen eszméltető prospektusát mutatja be mindannak, amit főntebb jelzett műve, Attika ker. régiségeiről szóló részében tartalmaz, nevezetesen a ker. építményekről, képekről, festő- s véső-művészeti tárgyakról, amint ilyesek ott már a ker. éra kezdete óta genetikus fejlődés szerint fokozatos haladással létesítették, egész a bizanti stíl teljesebb kifejlődéseig.

Bizonyára nagy feladatú vállalat ez így. S e szerint nagyon indokoltnak láttatja a kiadási szándék késleltetését. Másrészt pedig nyomósan megokoltnak bizonyítja azt, hogy Lampakis a daphnii emlékeknek archaeologiai s történeti alapos ismertetése mellett mintegy programját adja annak, amire további törekvései czéloznak. Hisz ezzel így hathatósabban élesztheti az ügy iránti lelkesedést, mint eddigi buzdításával, melyek vallomása szerint egyelőre nagy részben sikertelenül hangzottak el. (I. 10 l.)

Úgy hisszük, a küzdelmes állapotú Hellasz viszonyait ismerők fejtegetés nélkül is nem egy okát láthatják ennek a közönyösségnek.

Első sorban felötlik, hogy ezek leginkább az antik művészetnek sokkal föltetszőbb maradványai iránt régóta megrögzött elfogultságban rejlenek, úgymint amelyekért az európai tudós világ mind maig annyira rajong, sőt újabban Schlieman fölfedezései még fokozták ezt az áramlatot, mely miatt a ker. hajdan iránti bensőbb érdeklődés csak bajosan vergődhetett némi lendületre.

Annak pedig, hogy a kormány részéről sem tapasztalható Lampakis jelentősebb gyámolítást nagy czélzataira, szintén beláthatók okai az országos közviszonyok válságos állapotában. Ismeretes, mily aggályos erőfeszítésekre késztetik e nemzetet létbiztosító igyekvései.

Ilyetén mostoha konstellációk daczára sem csüggedett az a nemes lelkesültség, mely ezt az irányt felkarolta. Fokozódó buzgalmával s kitartó küzdelmével mégis kivívott egy évtized alatt oly eredményt, melynek alapján már biztató reménnyel folytathatja szép kezdeményeit.

Legújabbban oly lendületet nyert ott a ker. régészet iránt a buzdulat, hogy Athénben imént már ker. archaeologiai muzeum is létesült, melynek igazgatásával Lampakis György, e mű szerzője, mint a ker. régészet ügyének legbuzgóbb sürgetője, bizatott meg. Ily minőségében tehát jó alkalma van szép czélzatait érvényesíthetni, melyeket, egyetemi tanár is lévén, tanszékén is hathatósan előmozdíthat.

Míg azonban idáig vihette az ügyet, valóban nem kevés küzdelmébe került és sok türelemre volt szüksége. — *Multa tulit fecitque, sudavit et alsit.*

Azokból, amiket műve előzményében, — odább is némely érde-

kes jegyzeteiben, — ezen irányzat kezdeményeire s további fejlődésére reflektálva őszintén fölemlíteni szükségesnek vélt, részvétellel olvassuk mult évtizedi terhes bajlódásait.

A szerző az előzményekben nyomósan hangsúlyozza a ker. régiségeknek s emlékeknek nagy értékét s dús mennyiségét Hellaszban, különösen Athénében és környékén, meg a Hymettus hegy számos zugaiban, melyek a balsorsú századok folytán már tetemesen megrongálva, csakis alapos szakavatottság értelmezése által nyerhetik illetékes jelentőségüket. Hogy ne remélhetnők, hogy az aránylag még fiatal szerző lesz ezentúl is ennek a magasztos eszmének legserényebb bajnoka?

Azon fejezetéből, melyben a ker. régiségeknek ott eddig többnyire elhanyagolt állapotáról fájdalmas vallomásokot szólaltat (I. 9—12. l.), eléggé kiviláglik, mily behatóan kutatta azokban nemcsak a feltűnőbb részleteket, hanem az avatatlan szemek elől rejlő s már az idő viszontagságai miatt csak bajosan felismerhető csekélyebb vagy elhomályosultabb jelvényeket is, melyekből azonban egybevetőleg tanulságosan értelmezi ki a kezdetbeli ker. szimbolikának alkatelemeit.

Megnyerő mutatványát is adja már ennek legott, érdekesen rámutatván arra, hogy az új szövetség dogmatikai igazságai mikép állítottak elő a helléneknél elsőben jelvileg mintegy az Apokalipszis misztikus csillagában — úgymint amelyben hit-rejtelmileg az Úr szenvedése jelképeztetik, t. i. a keresztbe + illesztvén az Üdvözítő nevének kezdő betűi I. X, s hogy ily kezdő betűk s jelvények összetétele által mikép keletkeztek a legrégebb misztikus monogrammak az Üdvözítő s aztán a Szentháromság eszméjének s több más hitelvnek jelzésére, amint ezeket nyomban ábrák által is szemlélteti.

E fejezet után mutatja be az Attika ker. régiségeit tárgyzó iratának tervezetét, melyből látható, hogy ezen dolgozatának közzétévése által a ker. archaeologia eddig sajnosan érzett hézaga jelentős pótlását fogja nyerni.

Részünkről készséggel bevalljuk, hogy ismertetésünk megírására főleg ezen bevezető fejezetek voltak az ösztönzők. Amit Lampakis ezekben a keresztény kultúra kezdeteiről még csak vázlatosan említ, már nagyban fölhívja a keresztény tudósok figyelmét s azon reménynyel biztat, hogy a keresztény régészeti

kutatásoknak föllendülése Hellaszban idő folytával sok tanúságot fog földeríteni a keresztény kultusz kezdetbeli alakulásáról és szerves fejlődéséről. Ezen kutatások nagy szolgálatára lesznek a tudománynak, de a tudományos elméleti érdeken túl még fontos gyakorlati eredménynyel is fognak járni. Hisz már jelentős számú példák tanúsítják előkelőbb nemzeteknél is, hogy a keresztény archaeologia magasabb missiót van hivatva teljesíteni, mint csupán tudományos feladatot.

Ily előzmények után a 15. lapon kezdi a czímbe jelzett tüzetes monografiáját a daphnii monostorról a »φιλολογία« felíratú fejezettel. Ebben felsorolja azokat a műveket, amelyekben e nevezetes emlékről bármily rövid említés lelhető, utalva a lapokra is, hol ilyes előfordul. Tehát bizonyosságát adja ezzel annak, hogy mily gondosan figyelembe vette kitűzött tárgyának literatúráját. Szám szerint 40 ily munkát említ föl, nem csak czímöket hozva föl, hanem a következő fejezetben bíráló ítéletet is mond rólok. Aztán valóban vonzó érdekű topografiáját nyújtja azon ósrégi emlékü Daphninak, hol a pogány korban a »Pythion« vagyis Apollonnak szentélye állott, az Eleusis közelében, ahova ünnepélyes menetek vonultak ki Athenéből a »szent úton« ἱεραὶ ὁδοί, mely Pausanias szerint nevezetes emlékekkel volt szegélyezve.

Alig szükséges említmem, mennyire értékesítik e régmúltba vetett visszapillantások is Lampakis művét, s minő érdeklődést kelt ilyesekkel előre is azok iránt, amiknek szint ilyen t. i. konkrét felfogással való genetikus ismertetését helyezi kilátásba. Kedves reményt gerjeszt ez által arra, hogy e nemű kutatások mindinkább fel fogják deríteni, hol s miképen alakítottak át a hajdani pogány szentélyek s egyéb mithikus vallási emlékek a keresztény kultusz használatára Hellaszban.

Kellőbb megvilágíttatást nyerhet majd ez által az a világ-történelmileg korszakias átmenet, mely kiváltképén Hellaszban tüntette föl legbámulatosabban a kereszténység eszméjének hódító diadalát, t. i. abban az országban, melyről azon időtájban vallja Rómának hírneves lantosa, hogy:

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio ... (Horat. Epist. II. 1. 156.)

Mily nyomós érve ez a ker. apologiának, hogy az oly hódító műveltségű hellénség első sorban hódol meg az evangéliumi tannak s válik legott annak leghódítóbb közegévé!

Nagy érdekűek a nyugati egyház számos területén, főleg Rómában tett e nemű földerítések, melyek a ker. archaeológiának már oly dús eredményű vívmányait láttatják; de mindezt kiváló becsű járulékokkal gyarapíthatja ezentúl a keleti egyház területein folytatandó ker. régészeti nyomozás, melyből az úgynevezett *monumentalis theologia* igen hathatós részletekkel fog gazdagodhatni. Ha mennyiségi tekintetben jóval kevesebb lesz is az, ami a hellén talaj alól a keresztény művészet zsenyéinek tanuságául felmutatható, mint az amit Rómában egy Rossi és mások oly csodálatra méltó sikerrel feltártak: de ezzel egybevetve, fölöttébb tanulságos bizonyítékokat állíthat ki a keresztény szellemnek kezdetbeli alak-öltéséről, s kétségkívül igen érezhető hézagot pótolhat ki a ker. régészetben.

Hogy ne üdvözölhetné a ker. tudományosság már is élénk rokonszenvezéssel ennek az iránynak ily biztató auspiciumokkal megindultát ott keleten, hol az oly mozgalomnak ez idő szerint rendkívül nagy feladatai vannak?

Lampakis, mint e művéből látható, tényleg is megadta az impulzust, hogy mikép folytassa e nagy horderejű feladat megoldását az a nemes buzdulat, mely alkalmasint leginkább az ő biztatásai és példaadásai folytán lelkesült föl e nemű tevékenységre Hellaszban.

A ker. archaeologiai muzeumnak létrejötte Athenében ugyan biztató kezesség arra, hogy az ott immár tényleg megeredt sűrűség, ily alapon megindítva, folyton fokozódó serénységgel fog igyekezni azon czélzat megvalósítására, melyet Lampakis már kezdetben előírányzott volt annyival inkább, minthogy szerinte bő aratással kínálkozik ez az emlékdús terrenum e tekintetben is, telve levén kedves hazája a ker. művészet s történelem illetén nagybecsű emlékeivel. »ἡ πεφιλημένη ἡμῶν πατρίς, ἡ Ἑλλάς, πλήρης ἐστὶ τοιοῦτων πολυτίμων τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ ἱστορίας μνημείων« (l. 7. l.).

Mily jeles érdeme e mű szerzőjének, hogy lelkesítő s ösztönző sürgetésével az ügyet már is oly stádiumba juttatta, amint erről megbízható értesítések már valóban örvendeztetőleg nyilatkoztak.

Munkájának becses volta mellett nem csekély mérvben készített így ez az utólagos eredmény is eme jó szándékú s csak is

az eszme érdekében kelt ismertetésre, hogy nálunk is tudomást vegyenek legalább az ilyesmi iránt érdeklődőbb elmék s tudomány-körök arról az irodalmi jelenségről, mely igen jelentős tanusága annak az oly szép reményekre jogosító ker. régészeti igyekvésnek a hellének közt, melyet hogy miképen iparkodott Lampakis évek óta fölgerjeszteni, érdekesen világlik ki művének nem egy részletéből.

Ezeket csak is nagyjából érintve, szándékosan nem bocsátokom itt a monografia részletesebb ismertetésébe, habár tán helyén lehetne ezúttal is legalább röviden érintenem holmit azokból, amiket annak a kiváló nevezetességű *daphnii* emlékek topografiai helyzetéről, történelmi viszontagságairól, építészeti becséről s műalkatti részleteiről, s különösen mozaik képeiről megannyi fejezetben tanulságosan tárgyal. De mégis okszerűbbnek látszott ezennel csupán azokra szorítkoznom, amik az ilyesek iránt érdeklődőbb szaktudósok figyelmét így is eléggé rá irányíthatják.

Most midőn a *Le Monde* iménti jelentése szerint az »Unio« nagy fontosságú eszméje Hellaszban ismét jelentősebb lendület felé látszik irányulni, valóban mindegyre megokoltabbá válik, hogy időnként *figyelőbb pillantásokat* vessünk kelet felé azon szellemi érdekből, melyet e sorok írója már pár évvel ezelőtt ismételtén ajánlott.

Csaplár Benedek.

Xenia Bernardina. Sti Bernardi primi abbatis Clara-vallensis octavos natales saeculares pia mente celebrantes ediderunt antistites et conventus cistercienses provinciae Austriaco-Hungaricae. Pars prima: Sermones s. Bernardi de Tempore, de Sanctis et de Diversis. Pars secunda: Die Handschriften-Verzeichnisse der Cistercienser-Stifte. 2 Bände. Pars tertia: Beiträge zur Geschichte der Cistercienser-Stifte und der Cistercienserinnen-Abteien. Wien, Hölder, 1891.

Szent Bernát születésének nyolcz százados évfordulóját monumentális művel ünnepelték meg az ausztriai ciszterczita kolostorok apátjai és konventjei. Méltóbban valóban nem ilhették volna meg rendük legkiválóbb szentjének évfordulóját, mint ezen »Xenia Bernardina« kiadása által.

A cisztercita rend egyik kiváló tudományú tagja, Dr. Janauscheck Lipót, 1880-ban egy könyvismertetés alkalmával azon eszmét pendítette meg, hogy szt. Bernát születésének nyolcz százados évfordulóját valami monumentális művel üljék meg.¹⁾ Ezen felszólalás nem hangzott el a pusztában. A rend apátjai többszörös tanácskozás után 1887-ben elhatározták, Gsell Benedek és Janauscheck Lipót indítványait szem előtt tartva, a »Xenia Bernardina« kiadását.

Ezt ugyancsak Gsell és Janauscheck indítványai értelmében négy részből állónak tervezték, s tartalmát a következőkép állapították meg.

Az I. rész magában foglalja szt. Bernát beszédeit »de Tempore, de Sanctis et de Diversis.« A szövegre nézve a Mabillon által eszközölt harmadik kiadást vették alapul, összehasonlítva ezt még az ausztriai, cseh és stájer kéziratokkal. E három beszédcsoport ugyanannyi részre osztja a munkának első részét. A szöveget megelőzi Mabillon előszava szt. Bernát munkáinak III. kötetéhez, ezt pedig Grillnberger értekezése a beszédek kéziratairól s azok értékéről. A »de Tempore« beszédeket Grillnberger adta ki; ugyancsak ő tőle van ezen beszédek apparatus criticus-a, a különböző kódexek lectio varians-a.

A »de Sanctis« beszédeket Gsell Benedek adta ki, a hozzávaló apparatus criticus-sal együtt, míg a »sermones de Diversis«-eket Janauscheck rendezte sajtó alá, adván egyúttal a varians lectio-kat is.

A II. rész két kötetben az egyes cisztercita kolostorok kézirateinak jegyzékeit tartalmazza. Az I. kötet Reun, Heiligenkreuz, Neukloster, Zwettl és Lilienfeld, a II. kötet Wilhering, Ossegg, Hohenfurt, Stams, Schlierbach kolostorok kézirateinak jegyzékeit adja. Mindegyik jegyzék után külön alfabetikus és szakregiszter van mellékelve, melyek tetemesen megkönnyítik e jegyzékek használatát, melyek értékét fejtegetni bizony felesleges volna.

Et nunc venio ad fortissimum. A III. rész a történeti anyagot tartalmazza: Reun, Heiligenkreuz-Neukloster, Zwettl, Lilienfeld, Wilhering, Schlierbach, Ossegg, Hohenfurt, Clara-

¹⁾ Historisch-politische Blätter 1880. Vol. 85. p. 888.

Tumba (Mogila), Szczyrzyce, Stams férfi-kolostorok, Marienthal és Marienstern apácza-kolostorok történetét illetőleg.

Ami az egyes kolostorokra vonatkozó történeti anyagot illeti, az a lehető legteljesebb. Felsoroltatnak úgy a kézirati források, mint a nyomtatásban már megjelent források és feldolgozások. Közölve van továbbá az apátok névsora, és a szerzetesek közül azoknak névjegyzéke, kik valamely téren (tudományos, művészi stb.) magukat kitüntették. Azon kívül közölve vannak a heiligenkreuzi, zwettli, lilienfeldi és hohenfurti kolostorok legrégibb könyvtári jegyzékei, melyek könyvtártani tekintetben rendkívül érdekesek. Ezen harmadik rész az egész műnek legérdekesebb része, mert a rend, illetve a fent elősorolt kolostorok történetének anyagát készen nyújtja, mely anyagnak feldolgozása valóban kívánatos volna.

A sajtó alatt lévő negyedik rész, a »Bibliographia Bernardina«, magában fogja foglalni szt. Bernát munkáinak eddigi kiadásait, úgy az összes, mint az egyes munkák fordításainak jegyzékét, nemkülönben a szt. Bernátra vonatkozó irodalmat a maga egész terjedelmében egészen 1890-ig, szt. Bernát korának és életének egyik legalaposabb ismerője, Dr. Janauscheck Lipóttól. E rész remélhetőleg nemsokára meg fog jelenni, s megbecsülhetetlen segédeszköz lesz a szt. Bernát életével foglalkozóknak.

Ez a »Xenia Barnardina« tartalma. Átlapozván a művet, lehetetlen a legteljesebb elismeréssel nem adózni az egyes munkatársaknak, de különösen az apátok és kolostoroknak, kiknek bőkezűsége lehetővé tette ezen munka megjelenését, mely által legméltozban ünnepelték meg rendjük második alapítójának jubileumát.

Dr. Áldásy Antal.

Válasz dr r e-nek.

A Kath. Szemle szept.-októberi füzetében dr r . . . e kath. egyházi szónoklattanomat bírálva, ennek különösen logikai, lélektani és dogmatikai oldalát gyengének találta. Ennyi gyengeség elsorolása után joggal következtettem azt, hogy szerény munkám végelgyengülésben szenved. Ámde legnagyobb csodálkozásomra bíráló ur éppen ellenkező következtetést vont le belőle, mert végül a többek között ezeket írja: »A mű meleg hangon van írva, az ügy iránt érzett nagy lelkesedés sugalmazta azt: a szent beszéd célja — t. i. Isten dicsősége és az emberek üdve — szerzőnknel élet és valóság, mely szívéből átsugárzott könyvébe is; egyes részletek kiszakítva igazán szépek, lelkesítőek« . . . stb. Amint tehát látszik, bíráló úr munkám elvitázhatatlan hatása alul nem tudott menekülni, sőt ez magával ragadja és az elismerő lelkesedés hangján szól róla. — Ezt köszönöm neki, de nem hiszem, hogy ennyi sikert »a szavaknak véletlen összehalmozása« és a logikai összefüggés hiánya által (mint ő mondja) értem el nála; hanem igenis az igazság termékenyítő ereje és annak szónoki alakban való előadása által. Ez oknál fogva kíméletlenség lenne tőlem a dolgok további kritikai czáfolatába ereszkednem; hanem válaszomat a tisztelt szerkesztő ur iránt tartozó köszönettemmel befejezem.

Kudora János.

Közlöttük e választ bírálónkkal, s ő kijelentette, hogy nincs reá észrevétele.

Szerk.

TARTALOM.

Értekező és elbeszélő czikkek.

	Lap
<i>Csernik Alajos</i> : Falb Rudolf-féle ártényezők és következményeik	580
<i>Fényi Gyula S. J.</i> : Merkur bolygónak saját tengelye körüli forgása . . .	123
<i>Fludorovics Zsigmond</i> : A felnőttek játéka	764
<i>Gyürky Ödön</i> : Néhány lap szent Jeromos pedagógiájából	712
<i>Hahnckamp György</i> : B. Hoffbauer Kelemen Mária	461
† Haynald Lajos	497
<i>Horváth Cyrill</i> : Nemzeti irodalmunk a reformációig 7, 175, 411, 510, 665	
Időszaki Szemle I—V	144, 297, 450, 597, 782
<i>Kampis János</i> : Az eskü mint bizonyító eszköz	98
<i>Kiss János</i> : A katolikusok II. nemzetközi tudományos kongresszusáról . .	636
<i>K. L.</i> : A szegénygyűről	552
<i>Mohl Adolf</i> : A karácsonyi misztérium	730
<i>Párty Sándor</i> : XIII. Leo és a munkásügy	499
<i>Platz Bonifác</i> : Természettudományi problémák	337
<i>Pór Antal</i> : Kanizsai István zágrábi püspök	37, 194
<i>r. l.</i> : A kath. egyház statisztikája	311
<i>Samassa József</i> : Megnyitó beszéde a Szt.-István-T. XXXVIII. nagygyűlésén	169
† Simor János	3
<i>Szentannai</i> : Dömjén atya a belpoklosok apostola	608, 795
<i>Székely Károly</i> : Időszámításunk és a zónaidő	682
<i>Takáts Sándor</i> : A Mondolat és a Felelet hatása	280, 364
<i>Való Simon</i> : Vallás és szocializmus a modern társadalmakban	260
<i>Való Simon</i> : A szocializmus orvoslása a modern társadalmakban	389
<i>Velics László</i> : Kleutgen és a régiiek filozófiája	72, 236

Költemények.

<i>Árva Sándor</i> : Győzelem napja	278
<i>Kemenes</i> : Kórházban	448
<i>Szücs József</i> : Ősz felé	595

Könyvismertetések és bírálatok.

	Lap
<i>Békefi Remig</i> : A pilisi apátság története	334
<i>Croiset</i> : Saint Lois de Gonzague, parfait modèle de la jeunesse chrétienne	663
<i>Csuday</i> : A magyarok történelme. Ism. K.	821
<i>Fraknói</i> : Mátyás király. Ism. Dr. Városy Gyula	485
<i>Gyürky Ödön</i> : Költemények. Ism. a.	167
<i>Hahnekamp</i> : Passionsbilder	664
<i>J. M. A.</i> : -Fleurs eucharistiques	336
<i>Kálmán</i> : Kempis Tamás versekben. Ism. Dr. P.	328
<i>Kanyaró</i> : Unitáriusok Magyarországon. Ism. i.	657
<i>Karsch</i> : Szentirástan kézikönyve. Ism. sg.	655
<i>Kudora</i> : Kath. egyházi szónoklattan. Ism. Dr. r. e.	650
<i>Kudora</i> : Válasz Dr. r. e-nek	838
<i>Lampakis</i> : A daphnii kolostor régészeti ismertetése. Ism. Csaplár Benedek	828
<i>Lebarg</i> : Ouvres oratoires de Bossuet	664
<i>Loridan</i> : Voyages des astronomes français à la recherche de la figure de la terre et de ses dimensions	335
<i>Lubrich</i> : Természetbölcselet. Ism. i.	331
<i>Palásthy</i> : A Palásthyak.	334
<i>Pearssier-Séguier</i> : -Garcia Moreno. Une République dans l'Amérique du Sud	335
<i>Prohászka</i> : Isten és a világ. Ism. i.	448
<i>Récsei</i> : A kassai püspökségi könyvtár jegyzéke. Ism. Békesi	652
<i>Richard</i> : Correspondance diplomatique et mémoires inédites du cardinal Marry	664
<i>Róth Samu</i> : Az állattan alapvonalai. Ism. — p — gy.	490
<i>Rouvier</i> : Trois apôtres de la nouvelle France	336
<i>Schell Antal</i> : Hitszónoklati gyorsiró. Ism. Kisfaludy Á. Béla	332
<i>Ségur</i> : Les païens et les chrétiens	335
<i>Szvorényi</i> : Gyakorlati tanácsok. Ism. i.	160
<i>Villányi</i> : Nehány lap Esztergom megye multjából. Ism. i.	827
<i>Walter Gyula</i> : Simor János	334
<i>Xenia Bernardina</i> . Ism. Dr. Áldásy Antal	835

A Szent-István-Társulat ügynökségében (Budapest, IV. Lövész u. 13.) megrendelhető (legczélszerűbben postai utánvétellel):

a) **Ájtatossági és imakönyvek:**

	frt.	kr.
<i>Costa-Rosetti Gyula.</i> A Jézus isteni szive iránt való ájtatosság katekizmusa. Ára	—	10
— <i>Élő rózsá.</i> Imádságos és ének-könyv az élő sz. olvasórlól nevezett Mária-társulat használatára. Ára	—	28
<i>Liguori Alfonz</i> látogatásai a legméltóságosabb Oltáriszentség és bold. Szűznél a hónap minden napjára. Ára	—	35
<i>Molnár V. B.</i> Imák és intelmek a magyar kath. hadiak számára. Ára	—	10
<i>Nemes Antal.</i> A Jézus szt. szive ájtatosság. Ára díszesen kötve	2	—
<i>Pázmány Péter</i> keresztény imádságos könyve. Vászonszövetben	1	30
Fekete bőrkötésben	1	80
Chagrin bőrkötésben	2	50
<i>Tárkányi Béla.</i> Jézus szt. szívének imádása. Ára	—	13
— Szent énekkönyv. Ára	—	20
— Vezérkönyv a kath. anyaszentegyházban tartatni szokott processziókhoz. Ára	—	28
— Lelki manna. Imádságos és énekeskönyv a ker. kath. ifjuság számára. Vászonszövetben, fekete nyomással. Ára	—	35
» » színes » »	—	50
Bőrkötésben, arany metszéssel »	—	80
— <i>Az Új szövetség</i> szent könyvei. A Vulgata szerint. Ára díszes vászonszövetben	1	—

b) Ifjusági iratok.

<i>Aranka,</i> vagy az alázatosság diadala a kevélység fölött. Ára disze- sen kötve	—	50
<i>Ambach Ede.</i> A rabszolgakereskedő, vagy: Ész szív nélkül. Ára fűzve	—	30
<i>Az Ifjuság öröme.</i> Mulattató és tanulságos íj. olvasmányok kath. fiu- és leánygyermeknek számára. Eddig öt teljesen önálló kötet jelent meg. Ára egy-egy kötetnek félvászon- kötésben	—	80
Égész vászonkötésben	1	20
<i>Karácsonyi képeskönyv</i> jó gyermekek számára. Tizenhat gyö- nyörű színnyomatú képpel. Ára kötve	1	20
<i>Seeburg József.</i> Egyiptomi József, ami kedves Üdvözlőnk Jézus Krisztus megragadó előképe. Tizenkét gyönyörű szín- nyomattal. Ára	1	—
<i>Vaszary Kolos.</i> A várnai csata. Ára fűzve	—	50

c) Vegyes tartalmu és népies olvasmányok.

<i>Balmes Jakab.</i> A gyakorlati ész. Ára	—	05
<i>Bolanden Konrád.</i> Berta királyné. Történeti regény. Ára	—	60
<i>Bougaud Emil.</i> A fájdalom. Egyszerű kiadás füzve	1	—
Pinom kiadás velin papíron, füzve	1	50
Díszkötésben	2	—
<i>Halász Mihály.</i> Svéd-norvég Missiók. Egy térképpel. Ára füzve	1	—

	frt.	kr.
<i>Kisfaludy Árpád.</i> Levelek az olvasásról. Ára fűzve	—	60
Díszes kötésben	1	—
<i>Kudora János.</i> Katolikus egyházi szónoklattan. Ára	1	50
<i>Kürcz Antal.</i> A magyarországi Pálos-rend története I. kt. Ára ...	—	80
<i>Kúthen.</i> Fehér Bandi. (Fametszvényekkel) Ára	—	08
<i>Lázár Miklós.</i> Vallásos költemények. Ára fűzve	1	—
A Szent-István-Társulat <i>Naptára</i> a magyar nép számára 1892-iki szökőévre. Számos képpel. Ára	—	30
<i>Népiratkák.</i> 2 3, 4, 5, 6, 8, 10 és 13 kr. árban eddig 35 füzet jelent meg.		
<i>Tanulságos olvasmányok</i> a magyar nép számára. 1885, 1886, 1887, 1889 és 1891-iki évfolyam. Egy-egynek ára	—	10
<i>Schopper György.</i> A polgári házasság. Ára	—	50
<i>Szabó Imre.</i> Rozzant szekér, sánta ló. Elbeszélés. Ára	—	08
A száműzött leánya. Ára	—	20
<i>Wisemann Miklós.</i> Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Egy szerű kiadás fűzve	1	20
Kötve	1	80
Finomabb kiadás fűzve	2	40
Díszkötésben	3	50
<i>Zádori János.</i> A katakombák. Ára	—	50

Árjegyzék kívánatra bérmentve és ingyen küldetik.

A társulati *Naptárból* a ftdő plébános uraknak vagy általuk ajánlandó elárúsítóknak szívesen küld az ügynökség példányokat bizományba jövő évi január hóban leendő elszámolásra, megfelelő kedvezményvel. Szintűgy bizományba küldetnek kívánatra a népiratkák is.

A

Szent-István-Társulat

(Budapest, IV. Lövész-utca 13.)

egyházi és világi katolikusokból, épületes és hasznos könyvek, képek és folyóiratok kiadása által a valláserkölcösös nemzeti műveltség terjesztésére alakult egyesület. *Alapító tagjai* akik a Társulat céljaira legalább 105 frtot o. é. egyszerre, vagy hat 18 frt 80 kros évi részletben lefizetnek; *rendes tagjai*, kik ugyanezen célra évenként 3 frt 15 krt fizetnek. A Társulat tud. és irod. osztályának tagjait az osztály maga választja. A Társulat minden tagjának évenként legalább *kilenczven ívnyi* könyvilletményt ad, melyből 48—50 iv a »*Katholikus Szemlé*«-re esik. Tagságra jelentkezni lehet a legközelebb lakó *tiszteletbeli tagnál*, vagy egyenesen a központon a Társulat *titkáránál*, szóval vagy levélben.

A Társulat *ügynökségénél* rendelhetők meg Magyarország összes *kath. népiskolái* számára, a nm. püspöki kar által eléirt *tankönyvek* és tanszerek; ugyszintén a Társulat kiadásában megjelent vagy általa bizományba vett egyéb könyvek és szentképek.

Christliche archaeologische Forschungen in
Hellas, besonders die ^{Beschreibungen} des Georg Lampakis in
dieser Richtung.

Nicht nur die mit der Archaeologie, besonders
mit der christlichen Archaeologie sich eifrigst betheiligen,
sondern auch die sich mit den verschiedenen Zweigen der
Theologie befassen können mit lebhaftem Interesse
dieses wirklich werthvolle hellenische Werk zum Studium
nehmen, welches in Athen 1889 unter diesem Titel:

»Ἀποκριτικὴ Ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου, cetr.«
erschienen ist.

Nach diesem Titel scheint das Werk eine sehr specielle
und zwischen enge Grenzen gedrängte Monographie zu sein,
und als wäre es nur die archaeologische Darstellung des Klosters
Daphni nahe bei Athen. Aber wer diese nicht sehr weitläufige
und nur auf 144 Seiten gedruckte, und mit Bildern und
Figuren illustrierte Mittheilung aufmerksam durchliest, kann
mit Vergnügen erfahren, dass die schon in sich genommene
Erläuterung der geschichtlichen und archaeologischen Monumente
von Daphni den Autor, welchen schon dieses Werk als einen der
berufensten Forscher der christlichen Denkmale seines Vaterlan-
des uns darstellt, zu ^{Erwähnung} vieler werthvollen und wissenschaftlichen

Daten bewegen. Obgleich diese Mittheilung nur ein ^{als erstlings Product er-}kleines Auszug
Scheint seiner eigens
der (streng genommenen) speciellen Fachliteratur ist, ist sie
dennoch ein klarer Beweis der Fachbildung ebenso, wie der
hingebenden Begeisterung der Aufgabe, wo die Wissenschaft
nach solchem ausgereichneter Anfänge noch viel Schönes erwarten
kann. *Unusquisque leonem.*

Lampaktes ist wirklich in Hellas dieser wichtigen Richtung hervorragender Held. Wir fühlen in diesem Werke zugleich ~~die~~ Absicht zur Begeisterung anderer.

Darum skizzirt er in der Einleitung mit prägnanten Zügen die besonders dort eminenter wichtige Aufgabe der christlichen Archäologie. Auf gutem Grunde weist er daher auf die ersten Gestaltungen des Christenthums.

Die Apostel, besonders St. Paul, unterrichteten bei Zeiten die mit leichter Auffassung begabten Hellenen in den erhabenen Lehren des Christenthums, — und als diese Lehren Wurzel schlugen, entwickelte sich auch die religiöse und ceremonielle Einrichtung des christlichen Cultus. Dies wurde in grossem Durch den Kunstsinn der Hellenen befördert, welcher zur entsprechenden sinnlichen Darstellungen der erhabenen Ideen theils neue Constructionen hervorbrachte, theils die heidnischen Tempel den christlichen Ideen entsprechend umänderte.

Diese Bestrebungen nach Umänderung und Umgestaltung waren von welschhistorischer Bedeutung, deren verblichene Spuren erforschen und nach Möglichkeit Erläutern eine sehr wichtige Aufgabe ~~besteht~~ vor allem der christlichen Archäologie ~~ist~~, zugleich aber auch ein besonderes Interesse der Hellenen in religiöser und nationaler Hinsicht ist.

Dennoch vernachlässigte das Hellenenthum diese seine grosse, nationale Aufgabe bis auf unsere Tage. Dieses Versäumen kann man besonders dem Missgeschicke der Hellenen zuschreiben. Heutzutage trachtet schon auch dieser ² das ³ erhabenere moralisch-geistige Gefühl zu bezwingen, ⁴ dessen Wirksamkeit in dem sich ~~er~~ verjüngern dem Hellas fortwährend in Wachsen ist.

Die tief religiöse, aber zugleich fest patriotische Seele Lampakis fühlte schon in seiner Jugend vollkommen die ausserordentliche Wichtigkeit dieses. Und mit welch' gefühlvollem Innern er die grossen Mahnungen der christlichen Vorzeit seiner Nation zu Herzen nahm, so eifrig legte ^{er} ~~er~~ Hand an zum grossen Werke. Mit warmen Eifer widmete er sich ~~den~~ allen ^{den} nöthigen Studien und Vorbereitungen. Die Resultate seiner Forschungen stellte er nach sorgsam~~en~~ Vergleichen zusammen. Sein Werk wollte er jedoch vor Veröffentlichung einer in diesem Fache ausgezeichneten Autorität vorbreiten.

Aus diesem Grunde, und damit er seine von den Fachbüchern ^{geschöpften} entnommene und mit seinen vaterländischen Forschungen bereicherte Kenntnisse mit noch weiterer Erfahrung ergänze, machte er im Westen Studiareisen.

Da er auf diesem Wege das besondere Interesse der Professoren an der Universität zu Erlangen bemerkte, unterbreitete er ihrem Urtheile sein weitläufiges Werk, in welchem er die Alterthümer Attika's behandelt, unter diesen besonders die bedeutendsten und berühmtesten Monumente von Daphniti.

Die auf 300 folio Seiten angewachsene und mit 147 Bildern illustrierte Handschrift würdigten die gelehrten Professoren mit Anerkennung und beehrten ihn bereitwillig mit dem Doctor-Titel, für den sie blos die Erläuterung der Monumente des Klosters und der Kirche zu Daphne für genügend fanden.

So geschah es, dass Lampakis dieses ^{vollständiger} weitläufiger ausgearbeitet bald der Öffentlichkeit übergab. Das konnte er umso früher thun, da er auf seiner Reise das Glück hatte, freigebige Gönner zu gewinnen. Fürst Marguis nämlich, der gründliche Kenner und Liebhaber der christlichen Alterthümer, der ihm schon damals, als er aus Deutschland nach Sicilien reiste, hilfreich beistand, beehrte ihn auch später mit einem nicht kleinem Kostenaufwand der Druck^espesen, ^{wo} für das er ihm auch herzlichsten Dank sagt.

Demnach ist also die Monographi von Den berühmten Daphni-
schen Monumenten ein vorausgegebener Theil der christlichen ar-
chaologischen Studien des Lampakis, das heisst ein specieller Theil
des Werkes, in welchem zugleich Attika's christlicher Monumente
und Ausgräbungen ^{die} Erläuterung der Öffentlichkeit übergeben wird.

Aber, wie es scheint, verlangten es die Umstände, dass die
übrigen Theile später erscheinen, damit er den Ansprüchen der chris-
tlichen Archaeologie umso besser entsprechen könne.

Selbst schon in der Einleitung dieser Monographie gibt er
einen übersichtlichen Prospect von Dem, was das oben genannte
Werk von den christlichen Alterthümern Attika's enthält, namentlich
von den christlichen Häusern, Bildern, Maler- und Plastischen-Kunst-
arbeiten, wie solche dort schon seit der christlichen Epoche in
genetischer stufenweise sich entwickelten, bis zur gänzlichen
Entwicklung des byzantinischen Stils.

Dies ist wirklich eine Unternehmung grosser Aufgabe.
Und demnach scheint die Verzögerung der Ausgabe sehr begrün-
det zu sein. Andererseits beweist es auch sehr, dass Lampakis
neben der gründlichen Mittheilung der Daphnischen archaeo-
logischen und geschichtlichen Monumente gleichfalls ein
Programm gibt, in welchem Gebiete seine weiteren Studien
sich bewegen. Auf diese Weise kann er doch das Interesse
für die Sache bedeutender heben, als mit seinen bisherigen
Anstrengungen, welche nach seinem Auspruche bis jetzt
grösstentheils vergebens verhallten. (pagina 10.).

Wir glauben, dass die Kenner der wankenden Um-
stände Hellenas ohne weitere Erläuterung nicht nur einen
Grund finden dieser Gleichgültigkeit.

In erster Reihe fällt es auf, dass diese Gründe in der
schon lange eingewürzelten Befangenheit ruhen, mit welcher
^{um vieles mehr hervorragenden} die Monumente der antiken Kunst bewundert werden; für
welche die europäische gelehrte Welt bisher so schwärmt,

ja, in neuester Zeit steigern noch die Entdeckungen Schliemanns diese Richtung, wegen welcher das lebendigere Interesse sich für die christliche antike Zeit sehr schwer Geltung machen kann.

Dass auch von Seite der Regierung Lampakis keine grössere Unterstützung bekam zur Erreichung seiner grossen Ziele, kann man auch in den misslichen Umständen des Landes finden. Es ist doch allbekannt, welche Kraft diese Nation anwenden muss, um ihre Existenz zu sichern.

Und trotz solchen ungünstigen Konstellationen ermüdete die edle Begeisterung nicht, welche sich dieser Richtung widmete. Mit steigendem Eifer und mit ausdauerndem Kampfe errang es dennoch in einem Jahrzehennium Resultate, auf deren Basis es mit zutversichtlichlicher Hoffnung den schönen Anfang auch fortsetzen kann.

In neuester Zeit bekam der Eifer für die christliche Archaeologie dort solchen Schwung, dass in Athen jetzt schon ein christl. archaeologisches Museum entstanden ist, zu dessen Dirigirung Georg Lampakis, der Autor dieses Werkes, als der eifrigste Empfehler der christlichen Kunst, berufen wurde. In dieser Stellung hat er gute Gelegenheit seine schönen Zwecke durchzuführen, und da er auch zugleich Professor auf der Universität ist, von seiner Catheder befördern.

Bis er es aber dahin brachte, bedurfte er wirklich viele Geduld und hatte manchen Kampf. — *Multa tulit fecitque, sudavit et aluit.*

Aus Dem, was er im Vorworte seines Werkes — und auch weiter in den Bemerkungen — er vom Anfange und der weiteren Folge dieser Richtung aufrichtig zu erklären für nothwendig hält, lesen wir mit Theilnahme die grossen Schwierigkeiten der vergangenen Jahrzehnen.

Der Autor besond. fest in seinem Vorworte den Werth der christlichen Alterthümer und deren reiche Menge in Hellas, besonders in Athen und deren Umgebung, ferner in den zahlreichen Schluchten des Aymestus, welche ⁱⁿ nach den misslichen Jahrhunderten grösstentheils beschädigt, nur nach gründlicher Erläuterung von Fachmännern ihre Bedeutung gewinnen können. Wie können wir nicht hoffen, dass der noch junge Verfasser auch fernerhin der thätigste Held dieser erhabenen Idee sein wird?

Aus dem Capitel, in welchem er von dem vernachlässigten Zustande dort der christlichen Monumente sich schmerzlich erinnert, ersieht man genügend, mit welcher Gründlichkeit er nicht nur die auffallenderen Einzelheiten durchforschte, sondern auch die, dem nicht genügend eingeweihten Auge verborgenen und von dem Einflusse der Zeit kaum erkennbaren kleineren und verwischenen Details, von denen er dennoch mit Vergleich des anfänglichen christlichen Symbolik's ~~se~~ Bestandtheile lehrreich deutet.

Ein einnehmendes Beispiel gibt er gleich, indem er interessanter hinweist, wie die dogmatischen Wahrheiten des Neuen Testaments zuerst in Zeichen dargestellt wurden, gleichfalls in mystischen Sterne des Apokalypsis — in welchen symbolisch die Leiden des Herrn bezeichnet werden, d. h. die Anfangsbuchstaben des Namens des Erlösers werden in ein Kreuz + geschrieben I X. und ^{der Zusammenfassung} wie aus diesen Buchstaben und Zeichen des Erlösers, dann der Idee der Heiligendreifaltigkeit u. s. w. die ältesten mystischen Monogramme entstanden, wobei er diese gleich in Figuren zur Schau bringt.

Nach diesem Capitel führt er den Plan seines Werkes über die christlichen Monumente Attika's auf, von dem ersichtlich ist, dass durch die Veröffentlichung dieses Werkes ⁱⁿ der christlichen Archäologie ein bisher sehr gefühlter Mangel beseitigt wird.

Wir unsererseits bekennen es offen, dass uns besonders diese einleitenden Capitel zu dieser Recension spornen. - Was Lampakis in diesen von den ersten Anfängen der christlichen Cultur in grossen Zügen darstellt, erweckt schon im Grossen die Aufmerksamkeit der christlichen Gelehrten und wir geben uns der Hoffnung hin, dass der Aufschwung der christlichen archäologischen Forschungen in Hellas mit der Zeit viel Lehrreiches an den Tag bringen wird über den ^{die} Entstehung und organische Entwicklung des ersten christlichen Cultus. Diese Forschungen werden zum grossen Dienste der Wissenschaft gereichen, aber ausser ihren wissenschaftlichem Werthe werden sie noch mit vielen praktischen Resultaten verbunden sein. Denn schon Beispiele von bedeutender Anzahl zeigen es bei den hervorragenden Nationen, dass die christliche Archäologie zu einer höheren Mission berufen ist, als bloss zur ^{Erfüllung} einer wissenschaftlichen Aufgabe.

Nach dieser Einleitung bringt er die strenggenommene Monographie von dem Daphnischen Kloster auf der 15-ten Seite unter dem Capitel "φιλολογία". In diesem bezeichnet er jene Werke, in welchen, wenn auch noch so kurz, ^{Hinweis} zu finden ist über diese bedeutenden Monumente, mit der Angabe der Seite, wo solches zu lesen ist. Er gibt damit den klaren Beweis, mit welcher sorgsammer Umsicht er die Literatur seines Gegenstandes in Betracht nahm. Der Zahl nach registriert er 40 solche Werke nicht nur dem Titel nach, sondern unterzieht sie auch in den folgenden Capiteln einer Kritik. Dann giebt er die wirklich anziehend interessante Topographie von dem uralten Daphni, wo in der Heidenzeit das Heiligtum "Pythion" d. i. Apollon Tempel stand, nahe zu Eleusis, wohin aus Athen feierliche Processionen hinauszogen auf dem "heiligen Weg" Ἱερά οδός, welcher nach Pausanias mit ~~heiligen~~ berühmten Monumenten besäumt war.

Es bedarf kaum der Erwähnung, welchen Werth diese Rückblicke in die längst vergangene Zeit dem Werke Lampakis verleihen, und welch Interesse er damit auch für die erweckt, deren Veröffentlichung er mit concreter Auffassung in Aussicht stellt. Er erweckt damit eine angenehme Hoffnung, dass die Forschungen der Art es an's Tageslicht bringen, wo und wie die einstigen heidnischen Tempel und andere mythische religiöse Monumente in Hellas für den christlichen Cultus umgestaltet wurden.

Eine klarere Übersicht bekommt dadurch der weltgeschichtlich epochale Übergang, welcher besonders in Hellas den triumphirenden Sieg der christlichen Ideen am staunenswerthesten kennzeichnet, nämlich in dem Lande, von welchem seiner Zeit der berühmte Dichter Roms bekennt:

*Graecia capta feram victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio . . .* [Horat. Epist. II. 1. 156.]

Welch fruchtbarer Grund ist dies der christlichen Apologie, dass die erobernde hellenische Cultur in erster Reihe dem evangelischen Lehren huldigt und gleich darauf dessen erobernde Macht wird!

Von grosser Bedeutung ^{sind die} auf vielen Orten der westlichen Kirche, besonders in Rom gemachten Forschungen, welche uns schon so reiche Resultate zeigen der christlichen ~~Ap~~archaeologie; aber alle diese können mit besonders wichtigen Daten ergänzt werden durch die christlichen archaeologischen Forschungen im Gebiete der orientalischen Kirche, mit welchen die sogenannte theologia monumentalis bedeutend bereichert wird. Sollte es auch an Quantität viel weniger sein, was der hellenische Boden als Anfänge der christlichen Cultur und Kunst aufweisen kann, als es in Rom Rossi und andere ^{mit} staunenswerthem Erfolge thaten; mit diesem jedoch im Vergleich ermöglicht es

welche von der schönen christl. archaeologischen Bestrebsamkeit der Hellenen einen klaren Beweis liefert, die auf welche Weise Lampakis durch Jahren hindurch erwecken sich bemühte, aus den vielen einzelnen Theilen seines Wertes hervor scheint.

Dieses nur im Grossen berührt, lasse ich mich absichtlich nicht in die weitere Besprechung der Monographie ein, obwohl es an seinem Orte wäre, bei dieser Gelegenheit wenigstens kurz einiges ^{zu} berühren von denen, welche der Autor über die topographische Lage, geschichtliche Entwicklung, architectonischem Werthe und künstlichen Einzelheiten und besonders von den Mosaik-bildern der berühmten daphnischen Monumente in den verschiedenen einzelnen Capiteln uns lehrreich darstellt. Es erschien mir zweckentsprechender mich nur darauf zu beschränken, was die Aufmerksamkeit der Fachkennner aufrufen könne.

Jetzt, da nach der Meldung des „Le Mond“ in Hellas nach der wichtigen Idee der „Union“ zu streben scheint, ist es umso mehr angereizt, dass wir zu Zeiten mit mehr Aufmerksamkeit nach dem Orient blicken aus jenem geistigen Grunde, welchen der Schreiber dieser Zeilen schon vor einigen Jahren wiederholt empfohlen hat.

Geehrten Herrn Professor!

Bei der Absendung dieser Übersetzung muß ich nachträglich bemerken, daß sie besonders in Hinsicht der Nuancirung ^{mir} nicht ganz gelungen scheint, jedoch wird Ihnen der Gedanken-gang daraus ziemlich klar hervorleuchten. Vielfältig beschäftigt und auch bedrängt einiger Massen konnte ich nicht - besonders unter diesen Umständen eine richtigere Übersetzung meines Artikels besorgen.

Nebst dem erwähne ich zugleich, daß ich nach der ersten Überlegung Ihres Werkes einen längeren Tractat geschrieben habe, welchen aber heraus zu geben mir die Umstände noch nicht hinlänglich begünstigten.

Von manchen unserer Gelehrten habe ich schon vernommen, daß sie Ihren Bestrebissen um die eingehendere Beleuchtung der Christlichen Antiquitäten in Hellas hoffnungsvoll entgegensehen.

Meines Theils wünsche ich jedenfalls den Erfolg des wackeren Fortschritts besonders aus ihren werthvollen Publicationen wie gründlicher zu erkennen.

Empfangen Sie gütigst meine wärmsten Grüsse und herzlichsten Wünsche für Ihr Wohlsein. Xäuge.

Ihr aufrichtiger Verehrer

Benedikt Csaplár ^{mp}

Priester des Ordens der frommen Schulen
Gewesener Professor der Classischen Philologie
jetzt Bibliothekär und historiograph

Budapest
1892. VII. 9.